

Utlåtande 2011:22 RI (Dnr 335-2009/2009)

Plånbokskort till stöd för de anställdas meddelarfrihet och meddelarskydd

Motion (2009:41) av Ann-Margarethe Livh (V)

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Motion (2009:41) av Ann-Margarethe Livh (V) om ”Plånbokskort till stöd för de anställdas meddelarfrihet och meddelarskydd” anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i utlåtandet.

Föredragande borgarrådet Sten Nordin anför följande.

Ärendet

Ann-Margarethe Livh (V) har i en motion (2009:41) föreslagit att ett plånbokskort med några enkla tumregler för meddelarfrihet och meddelarskydd tas fram, som ett sätt för stadens ledning att uppmuntra våra anställda till kritiskt tänkande och civilkurage.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret samt fackförbunden Kommunal, SACO och SKTF.

Stadsledningskontoret anser att spridning av information på stadens intranät samt till stadens chefer är ett mer tillgängliggörande tillvägagångssätt än att trycka upp plånbokskort till alla stadens anställda.

Kommunal, SACO och SKTF har inte inkommit med några yttranden.

Mina synpunkter

Principen om meddelarfrihet och meddelarskydd är fastslagen i svensk grundlag. Varje kommuninvånare har dessutom som medborgare oinskränkt yttrandefrihet, oavsett om hon är anställd i kommunen eller anställd av någon annan arbetsgivare. Därtill finns det ett behov av insyn i de kommunalt finansierade verksamheterna, oavsett utförare. Enligt kommunallagen åvilar det dessutom kommunerna att säkra allmänhetens insyn i verksamheter förlagda på entreprenad.

Då meddelandefrihet och skydd mot efterforskningar inte gäller privata arbetstagare på samma sätt som kommunanställda har Stockholms stad i stället valt att via upphandlingsavtal komma överens om att meddelarfrihet och meddelarskydd även ska gälla för anställda hos de privata utförarna. Kommunstyrelsen beslutade den 20 februari 2008 (dnr 335-3891/2007), med anledning av ovan nämnda, att ta fram en avtalsklausul angående meddelarfrihet.

Meddelarfrihet och meddelarskydd för personal som utför arbete på kommunens uppdrag försäkras således genom stadens avtal med utförarna. Jag förutsätter därför att alla medarbetare är väl informerade om sina rättigheter och skyldigheter, dels via sina chefer, dels via Stockholms stads intranät. Staden anordnar därtill ett flertal utbildningar i ämnet offentlighet och sekretess, utbildningar där reglerna om meddelarfrihet ingår. Att utöver detta införa ett plånbokskort skulle kunna missförstås med tanke på den begränsade yta som finns att tillgå för text på ett dylikt.

Som stadsledningskontoret påpekar finns det dessutom anledning att vänta på att det utökade meddelarskydd (med ett uttryckligt repressalieförbud) som Yttrandefrihetskommittén föreslog i betänkandet SOU 2009:14 införs. En sådan förändring i grundlagen kan nämligen komma att innebära förändringar för de anställda i dessa frågor varpå ett eventuellt plånbokskort skulle behöva omarbetas. Med det anser jag att Ann-Margarethe Livhs motion är besvarad.

Bilaga

Motion (2009:41) av Ann-Margarethe Livh (V) om plånbokskort till stöd för de anställdas meddelarfrihet och meddelarskydd

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarrådet *Tomas Rudin* (S) enligt följande.

Jag föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige att besluta följande.

1. Bifalla motionen.
2. Därutöver anför följande.

Det är positivt att meddelarfrihet och meddelarskydd numera finns i stadens avtalsvillkor vid upphandlingar. Dock är meddelarfriheten och -skyddet enligt dessa avtal för svagt. Inte minst gäller det i praktiken. Vad gäller stadens egna anställda så finns ett behov av att ytterligare sprida information om dessa rättigheter. Rättigheter har inget värde om det inte är kända eller om staden inte signalerar att man tar dem på allvar. Stadens egna anställda är dessutom en av verksamheternas viktigaste kvalitetskontroller. Borgarrådet förefaller ha orealistiska förväntningar om informationsspridningen kring dessa frågor. Information via stadens intranät når långt ifrån alla stadens anställda. Ett plånbokskort med dessa rättigheter förefaller vara ett effektivt och billigt sätt att nå ut med denna information.

Reservation anfördes av borgarrådet *Per Bolund* (MP) enligt följande.

Jag föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta att

1. bifalla motionen, samt att
2. därutöver anför

Arbetet med meddelarfrihet och meddelarskydd måste bygga på insikten att alla tjänar på det, så väl stockholmarna, alla kommunens anställda, Stockholms stadshus AB, bolagens alla anställda, alla företag som arbetar på entreprenad och uppdrag åt staden och alla deras anställda.

Därför uppmanar vi den moderatledda majoriteten att utöka arbetet med meddelarfrihet och meddelarskydd genom att säkerställa att samtliga bolag i koncernen använder samma riktlinjer för arbetet som Stockholms stad, samt att kommunen eftersträvar möjligheten att ställa krav (ang. meddelarfrihet och meddelarskydd) på de företag som arbetar på uppdrag åt kommunen, precis som kommunen ställer krav på de företag som arbetar på entreprenad åt kommunen.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Motion (2009:41) av Ann-Margarethe Livh (V) om ”Plånbokskort till stöd för de anställdas meddelarfrihet och meddelarskydd” anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i utlåtandet.

Stockholm den 26 januari 2011

På kommunstyrelsens vägnar:
STEN NORDIN

Ylva Tengblad

Reservation anfördes av *Carin Jämtin*, *Roger Mogert* och *Tomas Rudin* (alla S) med hänvisning till reservationen av (S) i borgarrådsberedningen.

Reservation anfördes av *Emilia Hagberg* och *Stefan Nilsson* (båda MP) med hänvisning till reservationen av (MP) i borgarrådsberedningen.

Reservation anfördes av *Ann-Margarethe Livh* (V) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande

1. Motion (2009:41) av Ann-Margarethe Livh (V) om ”Plånbokskort till stöd för de anställdas meddelarfrihet och meddelarskydd” bifalles.
2. Därutöver vill vi framföra följande.

Kommunanställdas grundlagsskyddade rätt till meddelarfrihet och meddelarskydd är en avgörande förutsättning för medborgarnas möjlighet till en ingående insyn i hur kommunens verksamhet sköts. Chefer måste acceptera att deras anställda har rätt att kontakta journalister och berätta om missförhållandena och är i lag förbjudna att försöka ta reda på vem som lämnat uppgifterna. Journalisterna får inte heller avslöja vem som lämnat uppgifterna.

Anställda som vågar säga ifrån om missförhållanden värnar kommunens verksamhet och är stockholmarnas bästa bundsförvanter inte bara i utförandet utan också i kontrollen av hur verksamheten sköts. Vi anser därför att stadens ledning inte bara ska acceptera utan faktiskt också på ett tydligt sätt uppmuntra alla anställda till kritiskt tänkande och civillkurage. Det är bakgrunden till motionens förslag om ett plånbokskort till stöd för de anställdas meddelarfrihet och meddelarskydd.

Vi vet att anställda upplever att det är svårt att säga vad de tycker på arbetsplatsen, särskilt när det kommer förslag om nedskärningar i verksamhet. Enligt medarbetarenkäten 2009 var det 12 procent som gav mycket låga betyg på frågan om man kunde diskutera öppet och fritt på arbetsplatsen. Den information om meddelarfrihet som ges via chefer och intranät har inte nått ut i hela organisationen.

Det är sorgligt att finansborgarrådet inte förstår det symboliska värdet i att stödja motionen som innebär ett enkelt sätt att nå alla anställda med information om deras rättigheter. Istället söker man undanflykter för att slippa ta ställning och anför praktiska hinder som lätt kan avhjälpas. Om problemet är oro för missförstånd på grund av kortets begränsade yta kan det avhjälpas med hänvisning på kortet till intranätet. Om problemet är oro för att inaktuell information på grund av lagändringar i närtid, kan motionen bifallas och genomförandet senareläggas.

Med tanke på att allt mer verksamhet drivs på entreprenad vore det nödvändigt att plånbokskortet också kunde omfatta anställda i verksamheter som finansieras med kommunala pengar. Tyvärr saknar större delen av personalen i dessa verksamheter minsta tillstymmelse till meddelarfrihet, trots att brukarna har lika stor anledning som brukare i kommunalt drivna verksamhet att få insyn. Den avtalsklausul om meddelarfrihet som kommunstyrelsen har beslutat om och som finansborgarrådet hänvisar till omfattar nämligen endast entreprenadupphandlingar av vård- och omsorgstjänster. Hela utbildningssektorn står till exempel utanför och alla andra upphandlingar i nämnder och styrelser.

ÄRENDET

Ann-Margarethe Livh (V) har i en motion (2009:41) föreslagit att ett plånbokskort med några enkla tumregler för meddelarfrihet och meddelarskydd tas fram, som ett sätt för stadens ledning att uppmuntra våra anställda till kritiskt tänkande och civilkurage.

BEREDNING

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret samt fackförbunden Kommunal, SACO och SKTF. Kommunal, SACO och SKTF har inte inkommit med några yttranden.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 4 november 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Frågan om de anställdas meddelarfrihet och meddelarskydd samt yttrandefrihet är en återkommande och viktig fråga. Stadsledningskontoret arbetar kontinuerligt med dessa frågor och håller fortlöpande utbildningar för stadens personalchefer och personalhandläggare. På stadens intranät finns detaljerad information om lagar som styr de anställdas kommunikation, däribland meddelarfrihet. Det finns även en handbok om kommunikation för chefer i Stockholms stad, framtagen av stadsledningskontoret och spridd bland stadens chefer.

Stadsledningskontoret har våren 2006 tagit fram ett inplastat plånbokskort som ett stöd för stadens anställda vid kontakter med media. I ett tjänsteutlåtande från stadsledningskontoret (Dnr 335-746/ 2009) har frågan om huruvida dessa kort kunde anses vara en instruktion till de anställda och därmed eventuellt strida mot de grundlagsstiftade rättigheterna avseende yttrandefrihet och meddelarfrihet för de anställda utretts. Sammanfattningsvis konstateras att korten endast har för avsikt att vara en vägledning för de anställda och inte en begränsning av yttrandefriheten.

Justitieombudsmannen, JO, har efter att en anmälan av det ovan angivna kortet gjorts, granskat utrymmet för myndigheter att ge instruktioner för mediekontakter. Efter en genomgång av praxis och det aktuella kortets innehåll, konstaterar JO att det ur rättslig synvinkel inte finns någon anledning att kritisera Stockholms stad med anledning av kortets innehåll. JO:s ställningstagande innebär att ovan angivet tjänsteutlåtande varit korrekt.

Ann-Margareth Livh (V) hemställer i sin motion att plånbokskort om meddelarfrihet och meddelarskydd tas fram och erbjuds alla anställda i staden. Ett sådant kort

skulle naturligtvis kunna fylla en funktion utöver den utbildning som ges till chefer och därmed indirekt till de anställda.

Med anledning av att kortet om mediekontakt väckte frågor om arbetsgivaren försökte begränsa de anställdas rättigheter, måste dock frågan om huruvida det begränsade utrymme för information som skulle kunna finnas på ett kort om meddelarfrihet och meddelarskydd beaktas. Det kan föreligga en risk för att informationen skulle kunna missförstås. För att alla ska ha tillgång till information om vilka lagar som berör kommunikationsfrågorna finns dessa förklarade på intranätet. Även kommunikationspolicyns avsnitt om medierelationer hänvisar till denna informationen på intranätet.

I betänkandet SOU 2009:14, har Yttrandefrihetskommittén föreslagit förändringar i grundlagen om ett utökat meddelarskydd med ett uttryckligt repressalieförbud. En sådan förändring i grundlagen kan komma att innebära förändringar av rättigheterna för de anställda i dessa frågor. Därför finns anledning att avvakta en eventuell ändring av reglerna med beaktande av att frågan är föremål för utredning.

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2009:41

2009:41

**Motion av Ann-Margarethe Livh (v) om plånbokskort
till stöd för de anställdas meddelarfrihet och meddelar-
skydd**

Dnr 335-2009/2009

Anställdas meddelarfrihet och meddelarskydd värnas i grundlagen, högtidsta-
len och tas upp i en del utbildningar för stadens chefer och anställda, men som
på många andra områden är det många gånger långt från teori till praktik. Det
krävs många insatser för att förverkliga dessa rättigheter.

Att slå larm om missförhållanden har ofta ett högt pris för anställda, vilket
bekräftas i den nya boken är *När man måste säga ifrån* om "whistleblowing" i
offentliga organisationer. I Stockholms stad finns det aktuella exempel i
psykosociala skyddsronder att anställda inte upplever att de kan säga vad de
tycker på arbetsplatsen, vilket ger en dålig arbetsmiljö.

Förutom obligatorisk utbildning om meddelarfrihet och meddelarskydd för
alla chefer och anställda behövs en etisk debatt på stadens arbetsplatser om det
moraliska ansvaret för de anställda att slå larm om missförhållanden och om
chefernas skyldighet att respektera detta. I en skrivelse till kommunstyrelsen
har jag bland annat också föreslagit en offentlig hearing, dit forskare, "vissla-
re", politiker, medborgare, brukare, chefer och medarbetare bjuds in.

Ett annat sätt för stadens ledning att uppmuntra våra anställda till kritiskt
tänkande och civilkurage vore att ta fram plånbokskort med några enkla tum-
regler för meddelarfrihet och meddelarskydd. Det vore en politisk signal som
skulle uppfattas positivt av många anställda.

Jag föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande
Plånbokskort om meddelarfrihet och meddelarskydd tas fram och erbjuds alla anställda i staden.

Stockholm den 29 september 2009

Ann-Margarethe Livh